

Mesura de govern.

La ciutat obre la Model, la Model fa ciutat

Àrea d'Ecologia Urbana, Urbanisme i Mobilitat
Ajuntament de Barcelona

Índex

1. Introducció: La transformació de la presó Model, una oportunitat de ciutat	3
2. Antecedents i punt de partida	4
a. La situació urbana	4
b. La història de la Model.....	6
c. Els espais de la Model.....	7
d. Els antecedents de planejament urbanístic	14
e. El conveni de presons.....	18
3. El nou projecte: La ciutat obre la Model, la Model fa ciutat.....	19
4. El full de ruta	22
a. La primera etapa, de convivència.....	22
b. La segona etapa, de l'impuls	24
c. La tercera etapa, de transformació definitiva	27
d. La governança	28
e. El pressupost	29

1. Introducció: la transformació de la Model, una oportunitat de ciutat

Han passat molts anys des dels primers anuncis de recuperació de l'espai de la Model per a la ciutat. Molts anys de reivindicació veïnal i de treball per fer que la Model deixi de dividir barris i es guanyi per a la ciutat. El Pla general metropolità del 1976 ja preveia que aquest espai s'havia d'alliberar, i en qualificava la part més extensa com a parc urbà i deixava una cinquena part per a equipaments. Perquè llavors ja es va veure que era una anomalia que aquest equipament quedés immers en un teixit urbà amb les característiques de l'Esquerra de l'Eixample.

D'aleshores ençà, s'han produït múltiples anuncis, canvis de planejament, i diverses iniciatives amb projectes per transformar aquest espai, en els quals ha estat una referència essencial el Pla director de la Model del 2009, que cal actualitzar.

Però l'oportunitat de transformació arriba ara, gràcies a l'acord signat el 10 de gener de 2017 entre l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya, que permet desencallar la situació tant de la Model com de la Trinitat Vella. L'acord institucional i el seu desenvolupament permeten, per primer cop, assegurar que Barcelona recupera aquest espai per a usos de ciutat.

El tancament de la presó Model i la recuperació d'aquest espai singular per a la ciutat i per a l'ús ciutadà representa una oportunitat única per a Barcelona. Una oportunitat de regeneració urbana que convertirà un recinte opac, que ha irradiat la seva condició a l'entorn immediat, en un lloc singular que generarà vida al seu voltant.

La regeneració urbana vol dir que allà on la ciutat no funciona correctament, on la dinàmica veïnal es veu dificultada pel seu suport físic, es desenvolupen les polítiques necessàries per oferir un salt en la qualitat de vida d'aquell entorn. Vol dir actuar en l'espai públic, però també garantir diversitat en el veïnatge (amb polítiques d'habitatge), oferta de serveis, equipaments bàsics i també de centralitat. Regenerar no és una qüestió estètica, és una qüestió de model. Amb la transformació de la Model la ciutat té una gran oportunitat per impulsar la regeneració.

Per tant, l'oportunitat vol dir espai lliure, habitatge públic, equipaments, preservació del patrimoni i memòria. Perquè cal que en el projecte de regeneració es miri cap al futur, però que en cap cas s'oblidi la importància històrica de la memòria i el simbolisme d'aquest espai. La dimensió física és bàsica per repensar aquest entorn, però s'ha de fer en un equilibri constant amb la seva dimensió simbòlica.

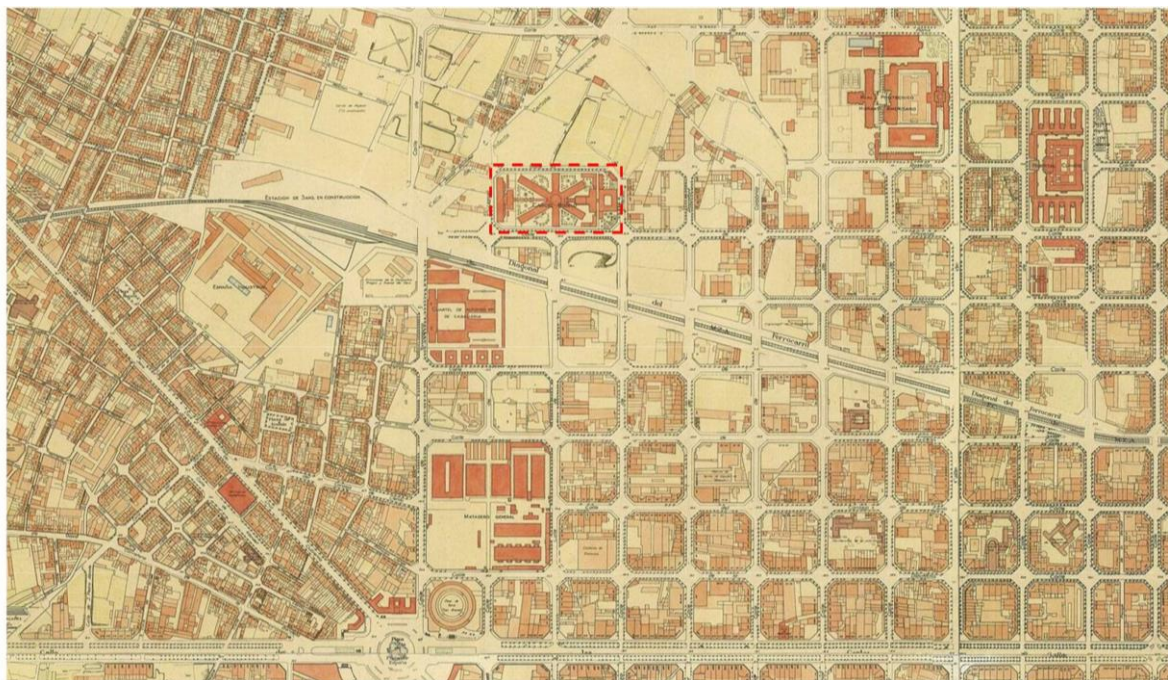
Aquest és un projecte de ciutat i també de barri que ha de respondre a necessitats i escales diverses i que, de ben segur, suposarà un temps de debat i de treball. La magnitud d'aquest projecte fa que sigui necessari pensar-lo per etapes i plantejar-ne fases que permetin la reflexió estratègica de futur, però també l'activitat immediata al recinte. Perquè per al Govern de Barcelona hi ha una premissa clara: La Model s'ha d'obrir a l'ús ciutadà des del minut zero.

La ciutat ha aconseguit, per fi, fer-se seva la Model, ara cal que la Model faci ciutat. És un repte tècnic, polític i veïnal que implica un treball molt intens a l'altura d'una oportunitat que és històrica.

2. Antecedents i punt de partida

a. La situació urbana

La presó Model es va inaugurar l'any 1904 amb una superfície que ocupava dues illes de l'Eixample, entre els carrers de Rosselló i de Provença i entre els carrers d'Entença i de Numància. Un recinte tancat i hermètic, situat aleshores lluny de l'entorn residencial de l'esquerra de l'Eixample i que amb el pas dels anys ara s'insereix plenament a la trama urbana.

Plànol Martorell, 1930. Situació de la Model en un context aïllat.

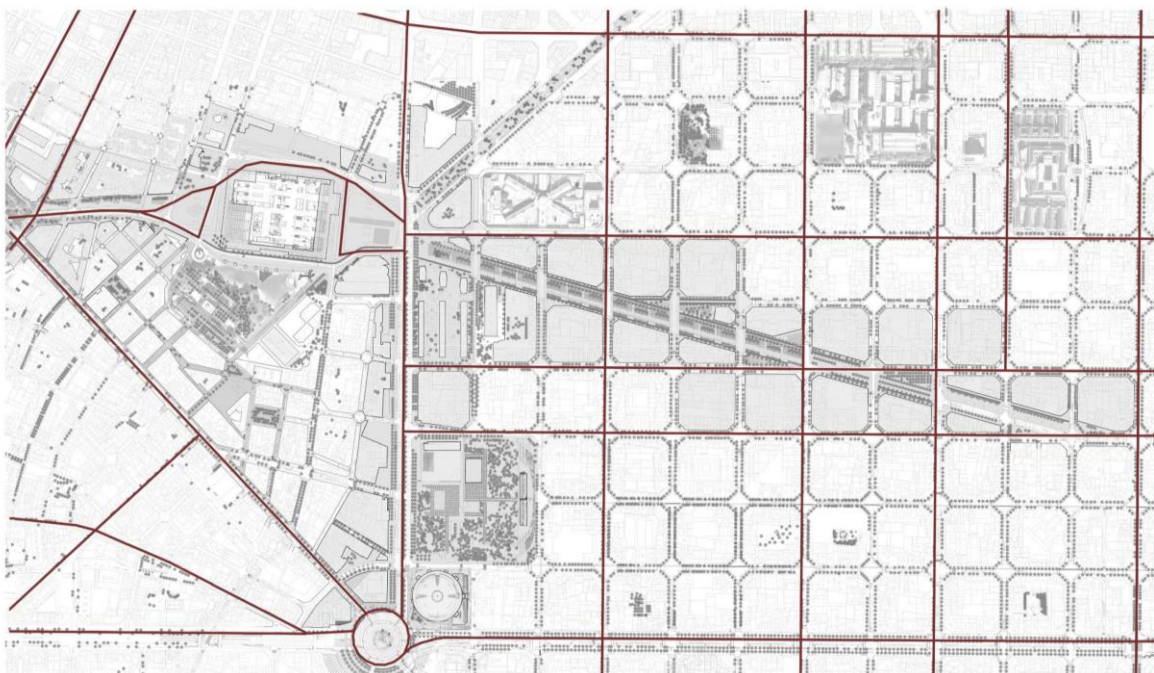
Situació de la Model respecte de la ciutat en l'actualitat.

El tancament de la presó i l'obertura d'aquest espai per a la ciutat representa l'oportunitat de convertir un recinte que ha estat una barrera urbana en un veritable pulmó que produeixi l'efecte contrari.

La seva situació actual, propera a l'estació de Sants, als eixos de l'avinguda de Roma, l'avinguda de Tarradellas i carrer de Rosselló, prop del parc de l'Escorxador i de la plaça d'Espanya, de l'Hospital Clínic i el recinte de l'Escola Industrial, esdevé estratègica per a la seva reconversió en un conjunt d'equipaments i espais lliures a la ciutat.

Situació estratègica de la Model en el seu entorn.

b. La història de la Model

La presó Model és l'establiment penitenciari més antic i important de Barcelona. Es va inaugurar l'any 1904, en aquell moment a l'extraradi de la ciutat i lluny de l'entorn residencial que esclatava a la dreta de l'Eixample. És a l'esquerra de l'Eixample on, contemporàniament, es construeixen altres grans equipaments de ciutat: l'Escola Industrial, la Facultat de Medicina, la plaça de toros de les Arenes o l'Escorxador Municipal.

Dissenyada per Salvador Viñals i Josep Domènech Estapà, es planteja amb una estructura panòptica inspirada en les tesis del jurista i filòsof britànic Jeremy Bentham (1748-1832), que escriu el següent: En el règim panòptic, la vigilància esdevé en autovigilància, ja no hi ha on amagar-se, i la "dictadura de la mirada" controla tot espai públic i privat.

En el projecte original, la construcció estava dividida en tres grans cossos, els dos laterals dedicats a administració (a la banda del carrer d'Entença) i a un futur correccional (a la banda dels carrers Llançà-Nicaragua), i el cos central destinat a presó preventiva.

La part central estava constituïda per un cos central poligonal destinat a capella, del qual naixien radialment sis galeries de planta baixa i dos pisos que allotjaven un total de sis-centes cel·les individuals.

Des del seu inici, l'any 1904, el projecte reformista de la Model va ser inviable a causa del sever règim disciplinari, raó per la qual des de l'inici es van produir motins.

Al llarg dels anys, grups de ciutadans i ciutadanes vinculats a opcions polítiques diverses han demanat el tancament de la presó Model. Les raons del rebuig es fonamentaven tant en la realitat penitenciària i el règim de funcionament de l'establiment com en la necessitat de l'espai per a usos distints.

La promesa de clausurar la presó es remunta al 1976. Totes les accions polítiques que s'havien iniciat en aquest període no s'han acabat executant.

El març del 2015 es van enderrocar les edificacions situades a la cantonada dels carrers de Rosselló amb el carrer d'Entença i es va alliberar aquest espai a l'ús públic. És exactament en aquest lloc on ara, un cop tancada la presó, s'han ubicat els mòduls provisionals d'una escola llargament reivindicada pel veïnat.

Des del maig del 2016, la mobilització veïnal "Fem nostre l'espai de la Model" lluita per obrir un procés participatiu per decidir els futurs usos de l'edifici.

Finalment, la presó Model va tancar definitivament el dia 8 de juny de 2017, justament el dia abans del 113è aniversari de la seva inauguració. Els 929 reclusos el febrer de 2017 es van traslladar, per fases, a diferents centres penitenciaris.

A partir d'aquesta data s'inicia l'etapa de transició de la gestió de l'edifici entre les dues administracions que ha de culminar el desembre d'enguany, en què l'Ajuntament serà definitivament el gestor del recinte.

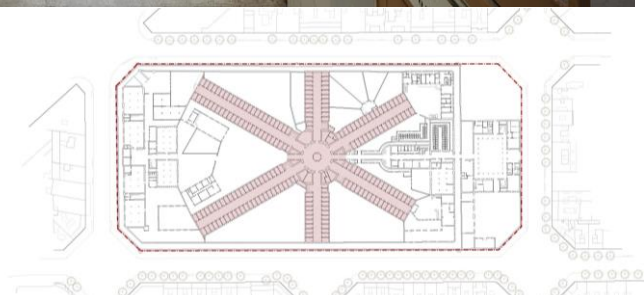
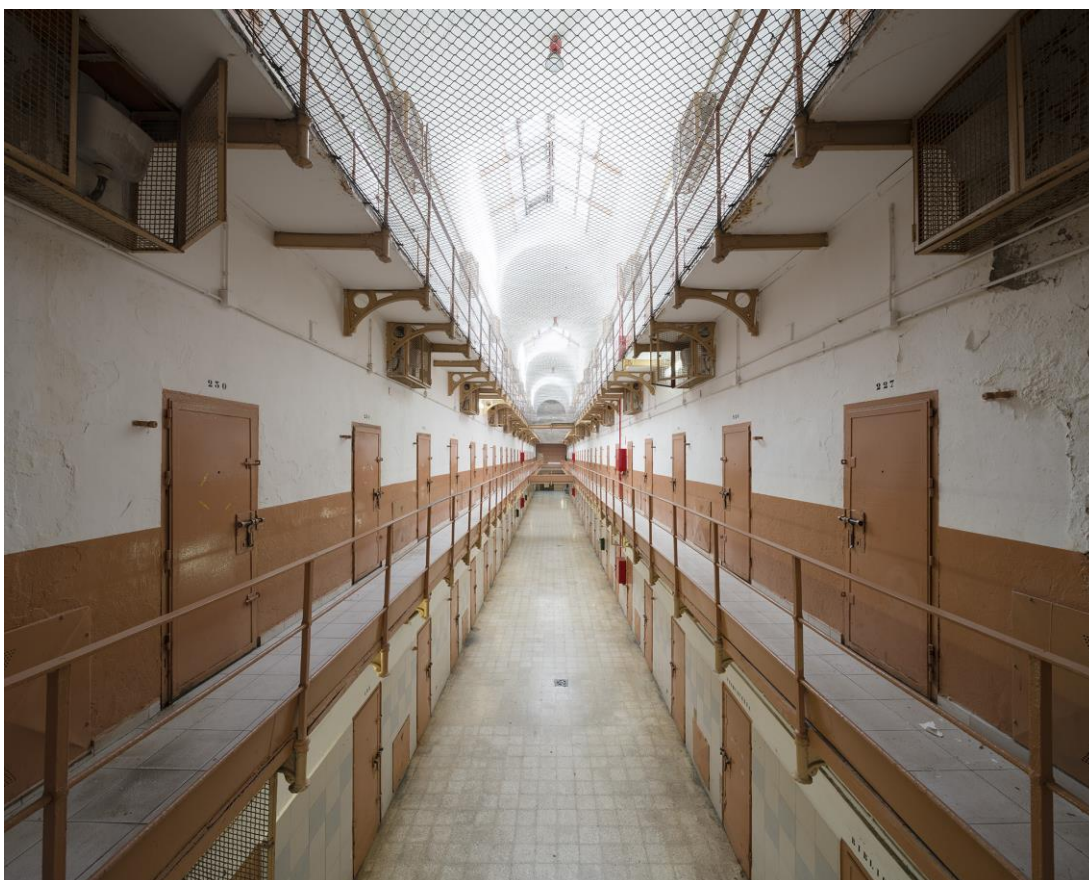
c. Els espais de la Model

La volumetria del conjunt original es divideix en diferents subconjunts d'edificis, separats en dos àmbits; el recinte tancat dins la presó, que contenia les cel·les i la resta d'espais per als presos, i el que es podria considerar fora de la presó, ja que contenia els espais per al personal administratiu. Els dos àmbits estan separats pel camí de ronda, protegit per un doble mur de més de 6 metres d'altura i d'uns 620 metres de longitud i que rodeja completament el recinte tancat. La part edificada que queda fora del recinte emmurallat és l'edifici administratiu d'accés del carrer d'Entença. La superfície de tot l'àmbit és de 27.713 m². Es tracta d'un conjunt edificat total de 36.365 m² de sostre i d'un espai de patis lliure d'edificació de 14.032 m².

Les parts edificades del conjunt són les següents:

Espai panòptic

Edifici central de la presó, constituït per un cos central poligonal en triple espai i cobert per una cúpula, del qual neixen radialment sis galeries de planta baixa i dos pisos que allotjaven un total de sis-centes cel·les. L'edifici ocupa uns 5.603 m² en planta i té una superfície aproximada de 14.065 m² (17.360 considerant l'espai sota cobert).

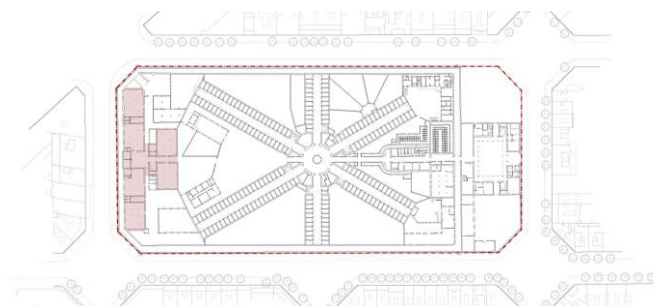

Edifici dels tallers

Aquesta és la part del conjunt més propera al carrer de Numància. Originàriament aquest edifici es va destinar a allotjar un correccional, i durant un període de temps va ser presó de dones. Els darrers anys fou destinat a tallers.

La volumetria d'aquest cos la componen dues pastilles rectangulars de planta baixa i tres pisos units per un vestíbul en planta baixa.

L'edifici ocupa uns 1.795 m² en planta i té una superfície aproximada de 5.947 m².

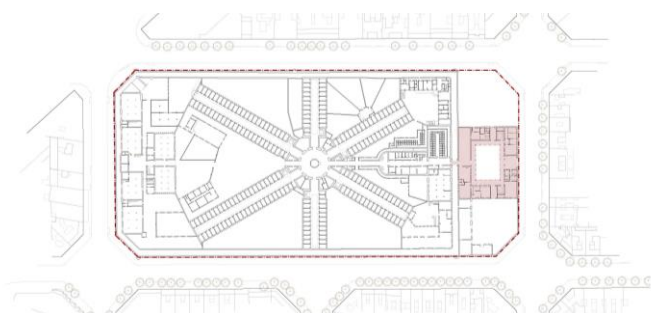

Edifici administratiu i accés

Aquesta part d'edificació és la que dona accés al recinte des del carrer d'Entença i és fora del recinte tancat.

Edifici de planta quadrada, amb pati interior central. Aquest edifici ha estat ocupat sempre per personal administratiu de la presó, tot i que al principi les plantes superiors estaven destinades a habitatges per a alguns dels treballadors. L'edifici és d'una gran importància simbòlica, ja que era la porta d'entrada i sortida de la presó, i el punt on es reunien els familiars que anaven a veure els presos.

L'edifici ocupa uns 1.632 m² en planta i té una superfície aproximada de 4.417 m²

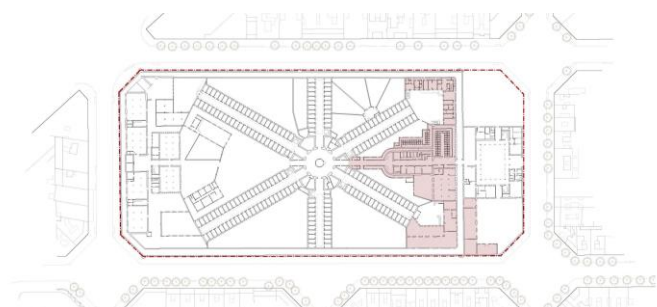
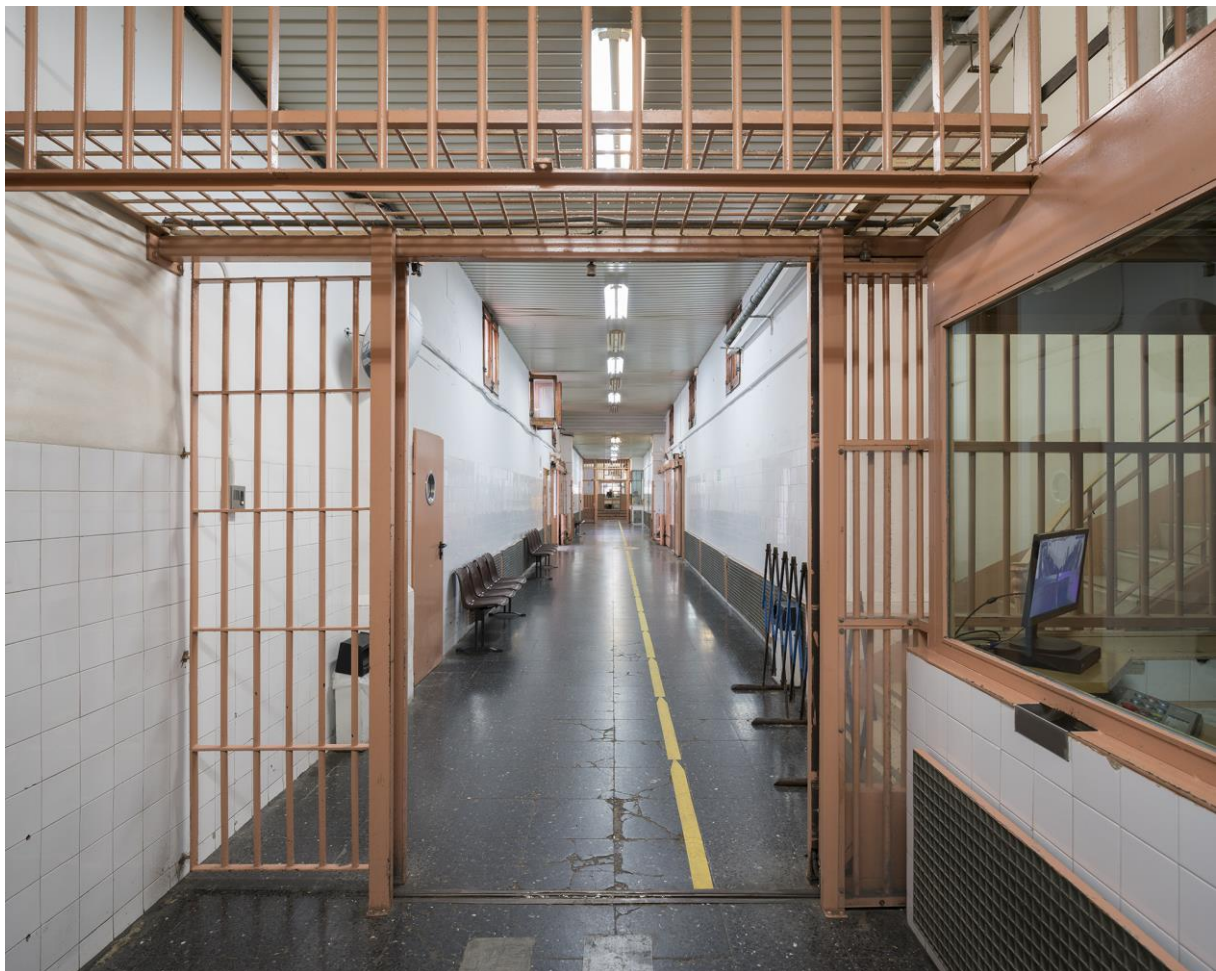
Edificacions logístiques i de servei

Entre aquest edifici i el panòptic es disposa un altre conjunt d'edificacions de caràcter més logístic i de servei. En el seu punt central, el passadís que suposava l'accés a la presó.

La distribució resulta molt fraccionada a causa de la seva condició fronterera entre l'espai reclòs dins la presó i la llibertat. En aquestes edificacions hi trobem espais com els locutoris, espais d'entrega de presos, zones de reunió entre els presos i els advocats...

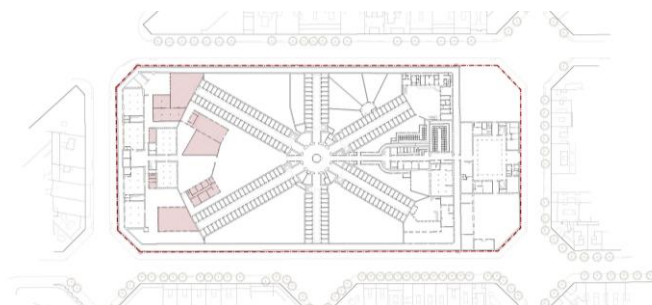
També conté les volumetries de la infermeria i la bugaderia, situades a tots dos costats de la peça central.

El conjunt ocupa uns 2.964 m² en planta i té una superfície aproximada de 6.983 m².

Edificacions annexes

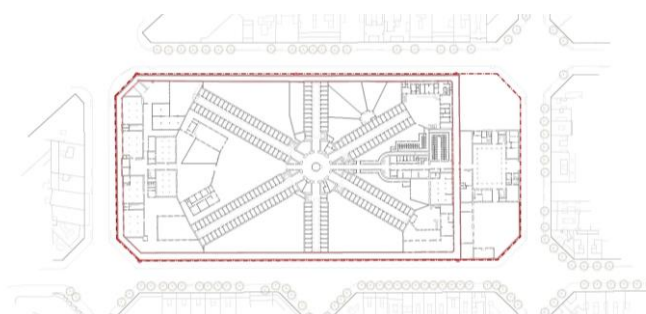
Al llarg d'aquests 113 anys el conjunt ha anat patint modificacions i s'han anat afegint petites volumetries annexes, en alguns casos constructivament força precàries, per tal d'encabir usos que no estaven plantejats en un inici, com ara zones de menjador (situades al final de les galeries 1, 3 i 4), gimnàs, sala d'actes i escola d'adults (situades entre l'edifici dels tallers i el panòptic), zones destinades a equips d'instal·lacions. El conjunt ocupa uns 1.658 m² en planta i té una superfície aproximada de 1.658 m².

Les parts no edificades del conjunt són les següents:

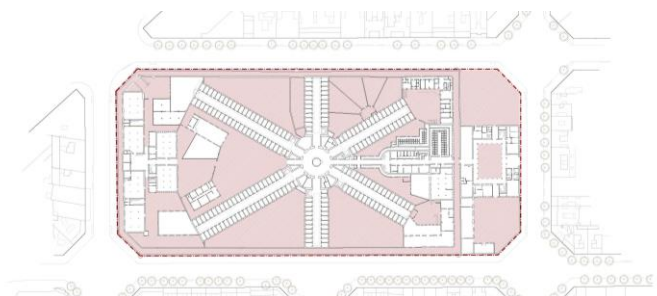
La tanca

Es tracta un doble mur de més de 6 metres d'altura i d'uns 620 metres de longitud i que rodeja completament el recinte tancat.

Els patis i altres espais lliures

Els espais lliures del recinte el componen un conjunt de patis i espais segregats que representen una superfície lliure d'edificació de 14.032 m².

d. Els antecedents de planejament urbanístic

El planejament urbanístic vigent ara mateix és la modificació del PGM, aprovada l'any 2001 juntament amb el Pla especial de protecció de patrimoni arquitectònic i el Catàleg del Districte de l'Eixample de l'any 2000.

Des del 1976, els plans que han anat determinant els espais i les condicions per a la Model són els següents:

- El Pla general metropolità. 1976
- El Pla especial de protecció de patrimoni arquitectònic i el Catàleg del districte 2 - Eixample. 2000
- Modificacions puntuals del Pla general metropolità en els terrenys ocupats per les presons. 2001
- Pla director de la Model. 2009

El Pla general metropolità. 1976

Pla general metropolità del 1976.

El Pla general metropolità (PGM) no preveia la conservació de l'edifici i va qualificar el solar ocupat per la presó Model com a parc urbà (clau 6a) en la seva major part i d'equipaments (clau 7a) en una cinquena part de la seva superfície aproximadament.

El Ple del Parlament de Catalunya va aprovar, en data 20 d'abril de 1995, la Moció 79/IV, sobre construcció de nous equipaments penitenciaris, que instava el Govern, entre altres qüestions, a presentar un pla de creació i substitució d'establiments penitenciaris que inclogués la supressió dels centres penitenciaris existents a la ciutat.

Com a conseqüència d'aquesta moció, el Consell Plenari de l'Ajuntament de Barcelona, en sessió de 6 d'octubre de 1995, va acordar constituir una comissió de treball que tenia per objecte l'estudi i l'elaboració d'un projecte que preveïés el trasllat de les instal·lacions penitenciàries de la ciutat de Barcelona. Aquesta comissió es va reunir per primera vegada el 19 de març de 1996 i va desenvolupar el seu treball mitjançant diverses reunions que es van concretar en el document *Criteris, objectius i solucions generals de planejament en els terrenys ocupats per les presons a Barcelona*, que es va exposar al públic en data 21 de desembre de 1998.

El 25 de març de 1999, l'alcalde va donar conformitat a la proposta, la va convertir en resolució i va encomanar al sector d'Urbanisme la redacció de la proposta de la modificació del Pla general metropolità d'acord amb aquests criteris i objectius. Seguint aquests criteris, l'Ajuntament de Barcelona va dur a terme la **Consulta d'idees dels solars de les tres presons**.

El Pla especial de protecció de patrimoni arquitectònic i el Catàleg del districte 2 - Eixample. 2000

En paral·lel, es va redactar el Pla especial de protecció del patrimoni arquitectònic i el Catàleg del districte 2 - Eixample. Aquest pla es va aprovar definitivament el 26 de maig del 2000 i publicar al BOP el 14 de juny del 2000, i va atorgar a la presó Model el nivell de protecció C, fixant que la intervenció en el conjunt de l'actual presó seria objecte d'un plantejament global mitjançant planejament específic que hauria de tenir en especial consideració:

- El manteniment del cos poligonal central recuperant si és possible els seus elements i espais originals.
- El manteniment de les característiques tipològiques generals de les sis galeries radials, en els termes que determini el planejament específic.

Com a conseqüència del Pla especial de protecció de patrimoni, l'Ajuntament de Barcelona va encarregar **l'Estudi de viabilitat per a la conservació i restauració de l'edifici panòptic**, lliurat el setembre del 2000. En aquest estudi es va dur a terme un estudi històric, constructiu i estructural de l'edifici, es van detallar les raons per a la seva conservació i es van proposar diverses estratègies per a la seva reutilització.

En paral·lel, el setembre del 2000, el Departament de Justícia va encarregar **l'Estudi d'ordenació del solar de la presó Model**.

Modificacions puntuals del Pla general metropolità en els terrenys ocupats per les presons. 2001

En el marc dels treballs per portar a la proposta de la MPGM en els terrenys ocupats per les presons a Barcelona, l'Ajuntament va dur a terme un **concurs per a la redacció de l'estudi d'ordenació dels solars ocupats per les tres presons**, que va quedar resolt el setembre del 2000.

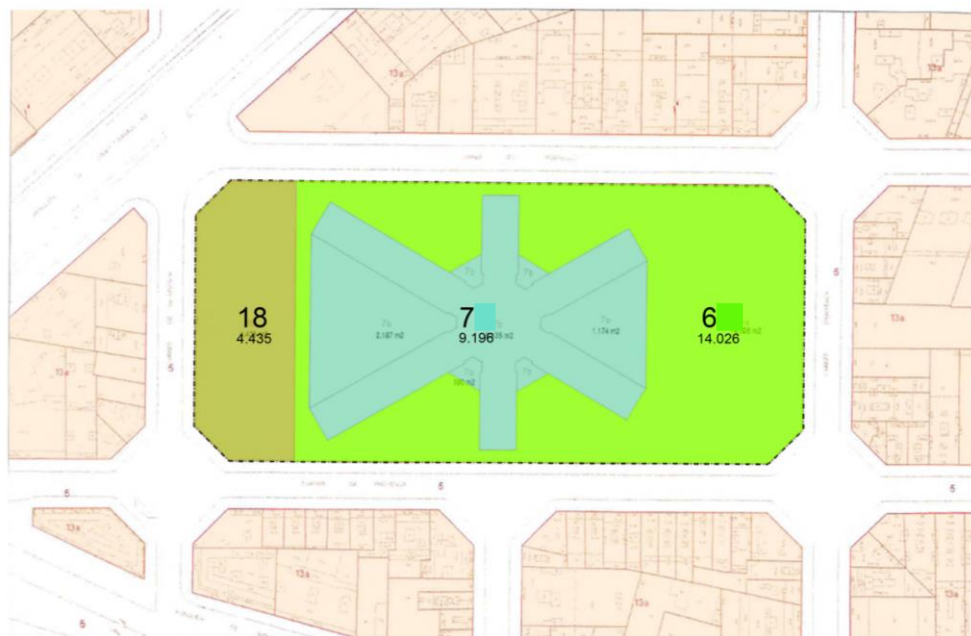
Finalment, i com a conclusió d'aquests i altres treballs, es va aprovar el document: **Modificacions puntuals del Pla General Metropolità en els terrenys ocupats per les presons, aprovat definitivament el 30 d'octubre de 2001**.

La necessitat de redactar la MPGM ve donada per la substitució de les antigues presons per altres de noves que seran ubicades en un entorn més adient, i per això cal reordenar les peces de sòl que queden desocupades i s'incorporen al teixit urbà. La reordenació d'aquests emplaçaments s'aprofita com una eina de millora urbana, que pot incorporar nous usos per a la ciutat, i per això es preveu l'edificació de certa proporció d'habitatge i altres usos residencials o terciaris, espais de parc urbà o equipaments previstos pel PGM.

En el cas de la Model, el PGM preveia la seva desaparició, i per això qualsevol nova distribució que es proposés havia de respectar quantitativament les previsions de verd i equipament. La modificació de PGM en el solar de la Model introdueix 18.000 m² de sostre d'ús terciari i hotel·ler, amb qualificació de 18 (zona de volumetria específica), que genera un increment de zona verda i equipament respecte del PGM, amb la distribució de sòl següent:

Model	5 Sistema viari bàsic	6 Sistema d'espais lliures	7 Sistema d'equipaments		18 Zona de volumetria específica
Superfície total			7 s jud	7 local	
27.657 m ²	0	14.026 m ²	4.410 m ²	4.786 m ²	4.435 m ²

Modificació del Pla general metropolità del 2001.

Pla director de la Model. 2009

Com a conseqüència de la modificació de PGM i en previsió del trasllat de la presó, que semblava imminent, l'Ajuntament de Barcelona va encarregar l'**Estudi de viabilitat d'utilització dels edificis de la presó Model de Barcelona**, el novembre del 2008. En aquest treball s'estudia l'encaix d'una sèrie d'equipaments pactats amb les entitats i

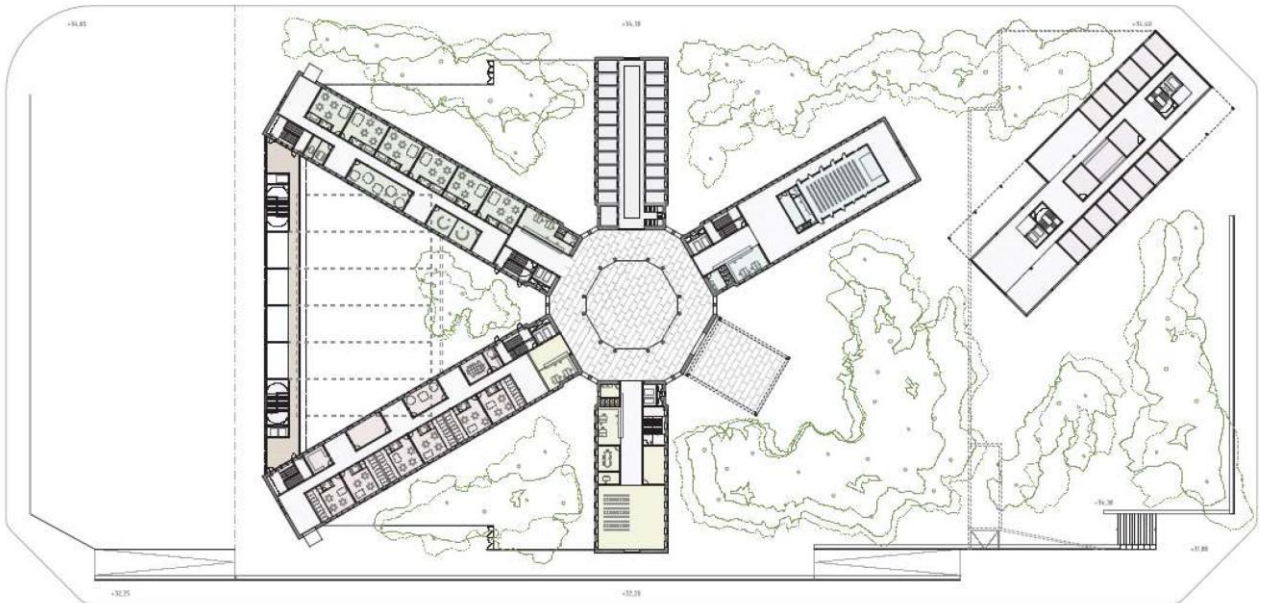
els veïns de l'entorn. És aleshores quan l'Ajuntament de Barcelona presenta, el desembre del 2009, el **Pla director per a la transformació de la Model**, que concreta la volumetria i la distribució d'usos en el conjunt de l'illa. En concret, els equipaments de barri proposats eren els següents:

- **Centre d'educació infantil i primària**, de dues línies. Superfície aproximada: 4.703 m²
- **Escola bressol**, d'una línia. Superfície aproximada: 460 m²
- **Residència assistida per a la gent gran**. Superfície aproximada: 5.089 m²
- **Casal de joves**. Superfície aproximada: 2.762 m²
- **Equipament poliesportiu**. Superfície aproximada: 5.551 m²
- **Aparcament soterrat**, de 200 places. Superfície aproximada: 16.153 m²

I els equipaments de ciutat eren els següents:

- **Equipament residencial i assistencial**. Superfície aproximada: 5.753 m²
- **Espai memorial**. Superfície aproximada: 1.378 m²

Planta baixa proposada pel Pla director.

La proposta del Pla director ja indica la dificultat en l'encaix de tots els elements del programa. De fet, aquest pla no compliria l'estàndard dels 14.026 m² de verd de la modificació del Pla general metropolità.

e. El conveni de presons

L'acord signat el 10 de gener de 2017 i ratificat pel Consell Plenari Municipal el 27 de gener de 2017 entre l'Ajuntament de Barcelona i el Govern de la Generalitat de Catalunya per desencallar el trasllat del Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona, popularment conegut com *la Model*, va ser el pas definitiu per donar resposta a una llarga reivindicació veïnal de recuperar per a l'ús ciutadà dos espais, la Trinitat Vella i a la Model, necessaris per al desenvolupament de nous equipaments municipals i l'augment del parc d'habitatges públics i per a la reordenació del sistema penitenciari a Barcelona.

L'acord sotmetia les parts a un calendari per assolir cadascun dels compromisos, la major part d'ells ja realitzats en les dates actuals.

Tal com estableix el document acordat, l'Ajuntament cedirà la propietat de dos solars a la Zona Franca perquè el Departament de Justícia de la Generalitat es faci càrrec de la construcció de dos nous centres penitenciaris, un de règim obert i un altre de règim ordinari. Aquests dos nous centres permetran el trasllat del centre de preventius de la Model i el de règim obert de la Trinitat Vella.

L'acord també inclou la signatura de la reparcel·lació voluntària de la Trinitat Vella, entre les dues administracions permeten que l'Ajuntament disposi de dos solars destinats a edificis de reallotjament (173 habitatges) i, per tant, l'inici de la transformació de tot l'àmbit, i posteriorment la compra, per part de l'Ajuntament, del solar del Centre Obert 2, ubicat al carrer del Pare Manjón, a la Trinitat Vella, per construir-hi uns 250 nous habitatges socials.

L'Ajuntament cedeix a la Generalitat gratuïtament la propietat de dos solars situats a la Zona Franca, que sumen 26.500 m². El Departament de Justícia disposarà d'aquests terrenys per a la construcció de dos nous equipaments penitenciaris. A més, l'Ajuntament tramita una modificació del Pla general metropolità per adequar urbanísticament els solars i permetre que s'hi puguin desenvolupar els nous centres.

En aquest moment l'edifici és propietat municipal, des del 22 de desembre de 2014 i inscrit al Registre de la propietat el 26 de febrer de 2015, però la Generalitat el lliurarà definitivament a l'Ajuntament el desembre del 2017.

Durant el 2017, la gestió de l'edifici és responsabilitat de la Generalitat de Catalunya que cedeix espais a l'Ajuntament per als actes i les visites previstos.

3. El nou projecte: La ciutat obre la Model, la Model fa ciutat

Una nova relació entre la Model i la ciutat començarà properament. Amb el lliurament de l'edifici per part de la Generalitat a l'Ajuntament es produeix el tret de sortida d'una nova relació entre la Model i la ciutat.

D'aquesta relació neix un diàleg entre la Model i el seu entorn immediat que permet alliberar un gran espai tancat que viu d'esquena als veïns i que és una barrera física. La regeneració de la Model dona a la ciutat una nova oportunitat per fer barri, recosir urbanísticament i social tot un entorn que té grans necessitats i, per tant, grans expectatives. Obrim la Model perquè la Model sigui barri i ciutat.

Aquest idea transversal de diàleg impregna la visió de futur de la transformació, però és alhora l'eix central de com hem de treballar la seva concepció. Els diàlegs dels diferents espais entre si i el seu entorn; entre el passat i el futur, diàleg també entre els usos, que no són una suma de coses independents sinó que hi treballen en coherència.

Fonamentat en aquests diàleg, en la complexitat i la responsabilitat d'estar davant d'una oportunitat històrica de regeneració d'un entorn, com poques vegades es pot presentar en una ciutat densa com Barcelona, la proposta que es fa és que la transformació de la Model giri a l'entorn de **quatre grans pilars**:

1. El verd

La transformació de la Model és una oportunitat única per dotar de verd un entorn tan densificat i mancat de verd com l'Eixample. Avui, en un context de problemes greus de contaminació, de necessitat d'espais públics que fomentin una vida sana i saludable, el millor que es pot oferir a la ciutat és més espai verd. Com a ciutat es treballa amb l'horitzó de disposar de 160 hectàrees més de verd l'any 2030. És un objectiu ambiciós i alhora realitzable, però que requereix que en tots els processos de transformació i regeneració urbana es tingui present.

Un nou espai lliure, verd, amb entitat pròpia, serà un nou pulmó per a l'Eixample. Un espai de gaudi, de veïnatge, d'activitat cívica i social que guanyarà la ciutat. El Pla general metropolità situa el verd que cal dotar a la zona de 14.000 m². Aquest és l'objectiu que cal mantenir perquè és una dotació important superior a una illa de l'Eixample.

2. L'habitatge

La ciutat té un repte central amb l'habitatge. El Pla de l'habitatge aprovat fa ben poc en duu a terme una diagnosi específica i marca horitzons clars, que passen en gran mesura per aprofitar totes les oportunitats existents per incrementar el parc d'habitatge públic a la ciutat. D'altra banda, un efecte no volgut però comprovat dels espais on s'actua en la regeneració i reurbanització és l'increment de preus dels habitatges que es poden beneficiar de la millora de l'entorn. A més a més, a l'Eixample, la manca d'habitatge públic és importantíssima perquè està clarament infradotat d'aquesta tipologia.

Tots aquest elements fan que sigui imprescindible tenir present la necessitat de construir habitatge públic assequible en aquest entorn. Una oportunitat que no es pot perdre, ja que fent un canvi en el planejament vigent es podria arribar a disposar de entre 12.000 i 18.000 m² de sostre d'habitatge, fet que permetria construir aproximadament 150 habitatges públics de lloguer assequible en un entorn molt necessitat d'aquesta oferta.

3. La memòria i el patrimoni

La presó Model de Barcelona ha estat el centre penitenciari on van ser empresonades les persones participants a les revoltes i accions diverses del segle XX per reclamar millores socials, uns nivells més alts d'igualtat i reformes en les estructures polítiques, socials i econòmiques del país i la ciutat, i on es van produir, entre el 1939 i el 1977, fins a 24 execucions documentades de garrot vil.

La vivència i la imatge de la Model ha perviscut en la ciutadania i fonamenta l'objectiu d'establir-hi un centre d'activitats destinades a la recerca, anàlisi difusió i socialització dels moviments emancipadors i de resistència, la història dels quals constitueix la memòria democràtica del país i la ciutat.

Sent Barcelona una ciutat en què els moviments socials i les resistències a les diferents desigualtats han tingut i tenen una presència important i reconeguda al món, no és estrany que destinar una part de l'edifici de l'antiga presó Model a aquesta funció memorial hagi estat una reclamació antiga d'entitats socials i agrupacions vinculades al coneixement de la història i la transmissió de la memòria popular; però també un reclam fet per professionals de diverses branques del coneixement i vinculats al món acadèmic universitari. En aquest sentit, recollint aquestes idees expressades en el manifest *Pel nom de totes i tots, la Model és la Model*, de 19 de juny de 2017, el nom de l'espai memorial serà *La Model Espai Memorial*.

La reconversió d'un centre penitenciari, o de detenció i reclusió, en espai memorial actiu, de coneixement i difusió, té referents importants a Europa, Amèrica i l'Àfrica. És en aquesta tendència i moviment en què s'inscriu el projecte de convertir un espai de l'antiga presó model en un centre d'interpretació de la repressió i els moviments socials, en què es programin exposicions, seminaris, cursos, conferències, i altres activitats culturals, i s'activi la recerca. Amb programació pròpia, programació fruit de la iniciativa d'entitats, i en especial, les veïnals de l'entorn.

Si la presó Model va ser una indústria de transformació d'existències, La Model Espai Memorial es projecta com una indústria de generació de coneixement i difusió cultural.

A més a més, de la dimensió memorialística, a l'hora de pensar en usos futurs, cal tenir molt present la dimensió patrimonial. L'estructura panòptica de l'edifici que van projectar Salvador Viñals i Josep Domènech Estapà, seguint els criteris de Bentham, fan de la Model un edifici de gran singularitat i interès patrimonial. De fet, el Pla especial de protecció del patrimoni arquitectònic del 2000 en recull aquesta singularitat amb un nivell C de protecció. Però protegir el patrimoni no només és preservar-lo, sinó també valorar-lo. En aquest sentit, la transformació de la Model ha de poder preservar el valor patrimonial i destacar la singularitat de l'edifici, assolint un clar equilibri entre el programa d'usos i el manteniment de les característiques de l'edifici, ja que a la Model, més enllà del valor patrimonial en una dimensió cultural i artística, la seva organització física explica i ve

determinada per una època històrica dels grans equipaments civils de la ciutat, una ciutat de nova creació i amb vocació metropolitana.

4. Els equipaments de proximitat

Una altra mancança important d'aquest entorn de l'Eixample és la disponibilitat de sòl d'equipaments per dotar els barris dels equipaments de proximitat necessaris. En aquest sentit, la transformació de la Model és una oportunitat. No en va, a la cantonada del carrer del Rosselló amb el d'Entença, ja s'hi ha ubicat de forma provisional una escola pública, llargament demandada pel veïnat.

Ara bé, durant el procés d'elaboració del Pla director del 2009, es va dur a terme una tasca important amb participació veïnal per analitzar necessitats d'equipaments i possibilitats per ubicar-los. Des del 2009 fins avui, la ciutat ha canviat i és possible que calgui revisar aquelles conclusions per actualitzar-les a les necessitats presents. En aquest sentit, seria poc respectuós amb el procés de participació endegat definir quins són els equipaments que trobaran cabuda en l'espai, tot i que és possible afirmar que l'activitat educativa segur que troba espai en aquest nou entorn en forma, com a mínim, d'una escola.

4. El full de ruta

El desenvolupament de cadascun dels quatre pilars i l'equilibri entre ells es treballa des d'un concepte de projecte en global, coherent en la seva totalitat i acurat en cadascuna de les seves especificitats. Però aquests quatre pilars no són només una estructura conceptual d'un horitzó de futur sinó que s'estan prefigurant a partir d'un itinerari clarament transitable.

En aquest sentit, es treballa amb diferents horitzons i ritmes tot i que amb un esquema bàsic de fites que es pot concretar de la manera següent:

2017 - Recepció de l'equipament

2018 - Usos provisionals i definició d'usos futurs

2019 - Elaboració dels projectes

2020 - Inici de la transformació definitiva

Per assolir aquestes fites temporals, l'organització del treball que cal dur a terme s'estructura en tres grans etapes definides de la manera següent.

a. La primera etapa, de convivència. (juliol-desembre 2017)

La primera etapa, el moment en què s'elabora aquesta mesura, és un moment de convivència institucional entre Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Barcelona.

El maig del 2017 es formen els grups de treball i comissions municipals i es comença a treballar de manera coordinada. En aquesta etapa inicial la proposta ha estat utilitzar puntualment l'edifici tal com està, un cop desocupat i desballestat dels seus elements mobles. A més, durant aquesta etapa, no només es treballa per fer possible el mitjà termini de la segona que s'iniciarà el 2018, sinó que també es comença a treballar per fer possible la tercera, la de la materialització dels plans i projectes necessaris per a la implementació dels equipaments i espais lliures que es definiran en l'actualització del Pla director.

Les tasques de les comissions es poden agrupar en tres àmbits de treball transversal:

1. Gestió per a la recepció i el manteniment de l'edifici

Desballestament:

- Es planifica el desballestament de la presó, que fa la Generalitat, que es va començar durant el mes de juliol i s'acabarà a mitjan desembre.
- S'han revisat els espais i s'ha definit el que es deixa i que es retira.
- Els materials s'han classificat per transportar-los als gestors pertinents. Tota l'activitat està compatibilitzada amb l'exposició i altres encaixos d'usos temporals.

Manteniment, serveis i seguretat:

- S'està fent el pla de traspàs dels contractes de serveis diversos i de la gestió funcional de l'edifici. S'està treballant en la formalització de l'equip necessari per a la gestió del manteniment a partir del gener del 2018 i els requisits del pla de seguretat per a les activitats del mentrestant.

Lliurament de l'edifici Patrimoni:

- S'està elaborant el document conjunt en què es relacionin tots els punts tècnics, jurídics i patrimonials del traspàs.

2. Realització d'estudis i projectes necessaris per conquerir els espais durant el mentrestant i per al projecte de futur.

Des del projecte d'equipaments i espai públic

S'ha començat a treballar per a l'obertura i l'adequació d'espais del mentrestant i per tenir bases d'informació necessàries per dur a terme l'actualització del Pla director del 2009.

En aquest moment s'han iniciat i es treballa en els aspectes següents:

- Estudi i diagnosi d'equipaments del barri. Aquest estudi permetrà avaluar la dotació d'equipaments actual del barri i les mancances, en funció de ràtios i d'una comparativa amb altres barris de la ciutat.
- Treball intern per avaluar la necessitat d'afegir nous usos, com habitatge i ratificar o no la necessitat dels usos previstos en el Pla director.
- Estudi topogràfic i l'aixecament de l'edifici.
- Actualització de la diagnosi constructiva i estructural del conjunt edificat.
- Estudi d'encaix dels programes, segons les diferents línies de projecte, per donar suport a la presa de decisions i el procés de debat ciutadà. L'abast d'aquest estudi consistirà un document que recollirà alternatives, estudis i encaixos de programa d'equipament públic i habitatge, que valorarà des de la màxima conservació del conjunt històric fins a les disposicions més lliures del conjunt, i analitzarà la relació amb els planejaments vigents i proposats.
- Projecte d'adequació de les plantes baixes dels edificis d'accés i tallers i urbanització provisional del pati d'accés de la cantonada del carrer de Nicaragua amb el carrer del Rosselló.

Des del patrimoni i la memòria

- Estudi documental del patrimoni arquitectònic i treballs per a la definició de l'estratègia de conservació patrimonial del conjunt arquitectònic.
- Inventari de béns i objectes susceptibles de ser conservats, elaborat pel MUHBA.
- Inici del projecte funcional de l'Espai de Memòria de la Model. La voluntat del projecte de futur és fer un espai permanent d'exposicions temporals i no una exposició permanent. Serà constituït per un ateneu d'entitats, un espai àgora obert a la ciutat, un centre d'interpretació i un centre de documentació.
- Primer informe sobre les pintures d'Helios Gómez.
- Reportatge fotogràfic de l'edifici en el moment immediatament posterior a la desocupació.

3. Programació d'esdeveniments, preparació del debat ciutadà i comunicació

Els esdeveniments

Des del primer moment, s'han organitzat un conjunt d'esdeveniments que han d'ajudar a obrir la Model a la ciutat i a la definició del projecte final. En aquest sentit, s'han fet i es faran:

- Actes organitzats pel teixit social i cultural de l'Esquerra de l'Eixample.

- Espais de debat acadèmic sobre les possibilitats d'intervenció sobre les edificacions i espais existents i la seva adequació als usos futurs: seminaris, congressos i actes culturals diversos.
- Seminaris de reflexió destinats a generar informació i consens sobre contingut i forma del futur centre memorial.
- Sessions de participació per determinar els usos i la definició final de l'espai.
- Visites singulars: portes obertes Open House, AADIPA.

La preparació del debat ciutadà

Per abordar un debat ciutadà a fons sobre el futur de l'espai que ara ocupa la presó Model de Barcelona, s'ha començat a treballar amb les principals entitats implicades les bases d'un procés de participació, que es regirà pel nou Reglament de participació, aprovat pel Consell Plenari de l'Ajuntament el dia 6 d'octubre de 2017.

S'ha constituït un grup impulsor i de seguiment, format per les entitats de la Comissió de Seguiment de la Model, la Comissió de Seguiment del Consell de Barri, la plataforma "Fem nostra la Model" i altres entitats del territori i de ciutat. De juliol a desembre del 2017 es preveu fer reunions de treball amb el grup impulsor i de seguiment per definir els temes clau sobre els quals cal debatre i la metodologia del procés.

En el marc del procés, que s'obrirà a la ciutadania durant el primer trimestre del 2018, es debatrà sobre els aspectes següents:

- els usos i equipaments que ha de tenir aquest espai,
- els criteris de preservació de la memòria,
- el grau de protecció patrimonial, i la configuració urbana que ha de tenir aquest espai recuperat per a la ciutat.

La comunicació

El Pla de comunicació de la transformació de la presó Model s'estructurarà d'acord amb tres eixos:

- L'acompanyament comunicatiu derivat dels processos de participació amb els veïns i veïnes (materials informatius, convocatòries, explicatius...).
- La comunicació derivada de la mateixa recepció de l'edifici, història i nous usos, que acompanyarà les tres etapes de gestió del projecte.
- La gestió de la programació d'activitats provisionals a partir de gener del 2018.

En aquest aspecte, les tasques iniciades i en curs de realització són les següents:

- Encàrrec de seguiment fotogràfic i audiovisual.
- Elaboració del pla de comunicació.
- Disseny i programació web.
- Encàrrec d'imatge visual.
- Manual de senyalització.
- Encàrrec d'exposició memorial.

b. La segona etapa, de l'impuls. (2018 -2019)

A partir del mes de gener del 2018 el recinte de la Model passarà a ser gestionat únicament per l'Ajuntament de Barcelona i és a partir d'aquest moment que es visualitzarà i es començarà a fer realitat l'obertura del recinte a la ciutat.

La Model serà, inicialment, un espai de dinamització social, cultural i comunitària, a disposició d'entitats i propostes del barri de l'Esquerra de l'Eixample i de tota la ciutat, i iniciarà la seva programació i activitat memorial.

A partir de gener es podran començar a executar els projectes de condicionament bàsic, redactats a la primera etapa, per als usos provisionals a les plantes baixes i entorns immediats de les parts de l'edifici més favorables a aquest tipus d'actuacions.

En aquesta etapa es treballarà en un triple objectiu:

01. L'activació i la gestió del mentrestant

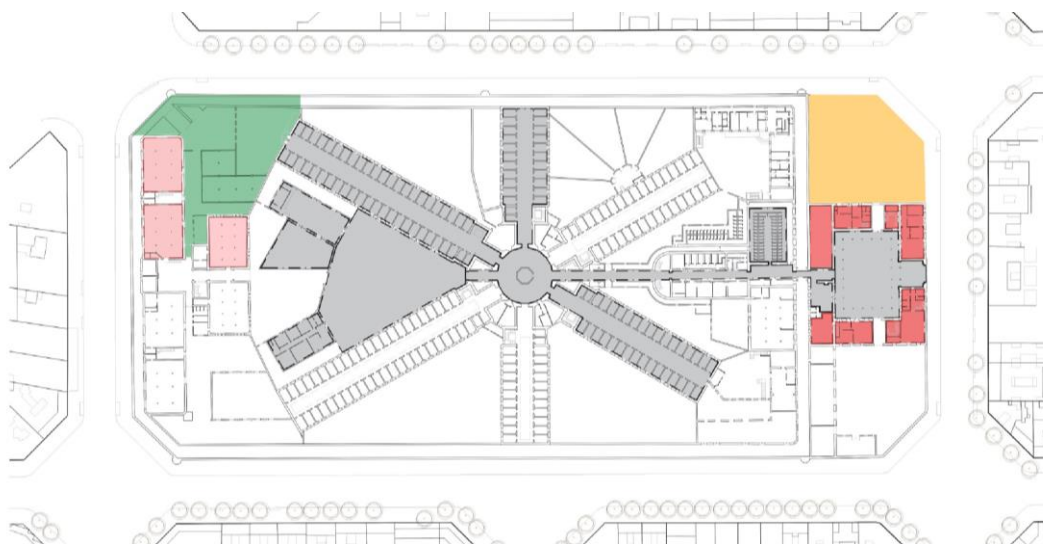
En aquesta etapa, l'objectiu és obrir la Model al barri i a la ciutat, i afavorir l'obertura física i simbòlica de l'espai.

- Realització transitòria de l'espai memorial, amb tres modalitats de visites: lliures, guiades i temàtiques.
- Programació estable d'activitats socials i culturals, tant al barri com a la ciutat.
- L'obertura progressiva de l'espai públic.

Per fer-ho possible es treballa i s'haurà de:

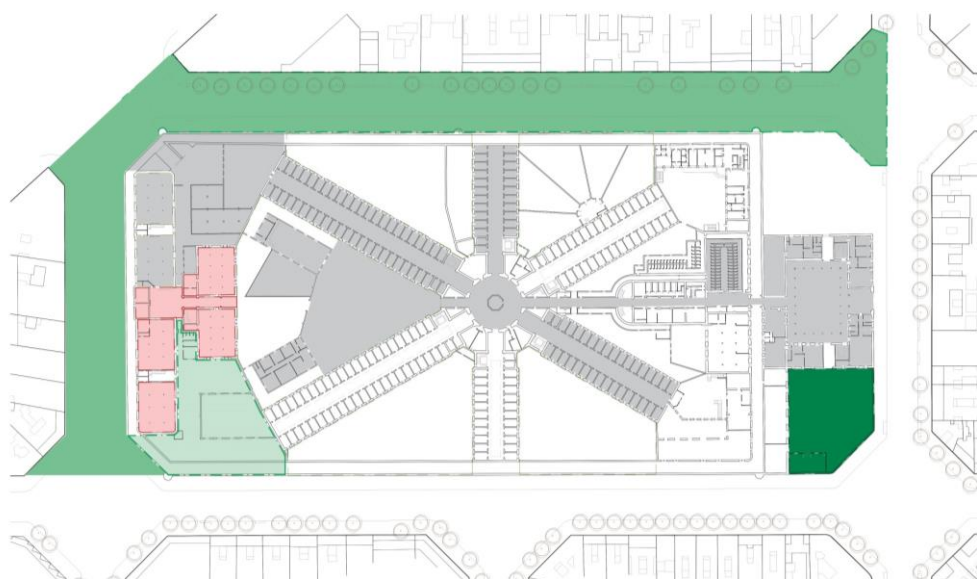
- Activar els usos provisionals de manera que es visualitzi una Model oberta a la ciutadania.
- Activar el condicionament provisional de parts del conjunt arquitectònic.
- Activar el condicionament provisional dels espais públics que s'obri a la ciutat.
- Realització de la senyalització interna explicativa de la presó amb criteris combinats, històrics arquitectònics i memorials.
- Garantir les dotacions econòmiques per fer possible la gestió, el funcionament, el manteniment de l'edifici, les intervencions d'adequació per als usos provisionals i l'organització dels usos.

Accions d'aquest mandat

- Urbanització provisional a partir del segon trimestre del 2018.
- Adequació de la planta baixa de l'edifici d'accés del carrer d'Entença. Utilitzable el segon trimestre del 2018.
- Adequació de la planta baixa de l'edifici de Tallers del carrer de Nicaragua. Utilitzable el tercer trimestre del 2018. Espais visitables.
- Escola d'educació infantil i primària. En ús des del setembre del 2017.

Accions del proper mandat

- Urbanització provisional de la cantonada dels carrers d'Entença i Provença
- Urbanització provisional vinculada a l'habilitació de la planta baixa de l'altra part de l'edifici de Tallers.
- Habilitació de l'altra part de la planta baixa de l'edifici de Tallers.
- Espais utilitzables o visitables.
- Adequació dels eixos cívics de Rosselló i Nicaragua, reforç de les connexions entre equipaments i espais verds existents.

02 El debat ciutadà sobre la Model: desenvolupament del procés de participació

Durant el primer trimestre del 2018 es desenvoluparà el procés de participació, que ja complirà els requeriments previstos en el Reglament de participació. En aquest sentit, el procés incorporarà els elements següents:

- s'aprovarà formalment a través d'un decret;
- es nomenarà la Comissió de Seguiment (que partirà del Grup Impulsor i de Seguiment actual);
- preveurà, com a mínim, una fase d'informació, una de debat, una de retorn i una de seguiment;
- es publicarà un informe d'avaluació del procés, i
- tindrà la plataforma decidim.barcelona com a instrument per fer-ne el seguiment i poder fer propostes, la qual cosa garantirà la transparència, la traçabilitat i la difusió del procés.

Els resultats d'aquest procés de debat ciutadà s'incorporaran a la reflexió tècnica i política per poder concretar els usos futurs definitius de l'espai de la Model.

03 Concreció dels usos definitius

Serà el moment de la concreció del projecte resultant de la fusió del debat ciutadà, de l'anàlisi tècnica de les possibilitats del recinte, dels criteris de preservació de la memòria, de la prioritització dels usos i en el qual es plasmarà l'equilibri assolit entre els quatre pilars bàsics: verd, habitatge, memòria i equipaments.

Treballs que cal dur a terme:

- Enllestir els treballs d'anàlisi.
- Analitzar els resultats dels processos de participació
- Treballar per a l'actualització del Pla director a partir de les dades obtingudes.
- Redactar els estudis, plans i projectes necessaris per poder formalitzar els espais i organitzar la gestió dels usos definitius.

c. La tercera etapa, de transformació definitiva. (del 2020 en endavant)

Aquesta etapa serà la de la materialització del projecte, de la realització de les obres que calgui emprendre per fer realitat les directrius i l'estratègia del nou Pla director. La concreció del calendari d'aquesta etapa no es pot avançar pel fet que depèn, en gran mesura, de l'evolució i dels resultats de la primera i la segona etapa.

Serà el moment de la concreció del projecte resultant de la fusió del debat ciutadà, de l'anàlisi tècnic de les possibilitats del recinte, dels criteris de preservació de la memòria i de la prioritització del usos.

És l'etapa que tots els veïns i veïnes esperen, perquè serà quan es faci realitat, finalment, una transformació tan reivindicada. És una etapa que veurà de l'aprenentatge de les etapes anteriors, ja que els espais que tindran activitat o que es disposaran com a espai públic en l'etapa anterior, la d'impuls, mostraran com les persones es relacionen amb aquest espai alliberat i amb noves activitats.

Els projectes que es desenvoluparan necessitaran la planificació necessària i la dotació pressupostària que els faci factibles. Serà el moment en què el diàleg entre els quatre pilars de la transformació, verd, habitatge, memòria i equipaments de proximitat, agafarà una dinàmica pròpia i una traducció física en l'espai.

En aquest fase, que recull tot el treball de les fases anteriors, es podrà comprovar, d'una banda, el resultat de la gestió que s'hagi fet de dos elements que d'alguna forma condicionen o marquen el camp de joc del futur de l'espai, els de caràcter normatiu i de planejament urbanístic i, de l'altra, les expectatives i demandes veïnals i històriques que hi ha al darrere d'aquest espai.

A partir del 2020 la regeneració urbana actuarà amb tota la seva capacitat, fent que aquest entorn fosc en l'actualitat, que ja s'haurà obert a la ciutat en l'etapa anterior agafant l'impuls necessari, mostri aquest projecte de verd, de memòria, de veïnatge, de transformació tan anhelat per tanta gent.

Evidentment, no passarà tot de cop, però també és cert que caldrà planificar un calendari d'inici i de final de la transformació, que ha de ser integral i acotada en el temps, perquè el que es pretén és tenir un entorn transformat i no un entorn en transformació.

d. La governança

Per governar aquesta transformació amb tota la seva complexitat s'ha establert un model de governança amb una doble dimensió: la institucional i tècnica de l'Ajuntament i la de caràcter ciutadà, de participació i coproducció amb la ciutadania.

L'espai institucional

A fi d'organitzar i gestionar aquest projecte integral i les seves etapes s'ha creat la **Taula de Direcció Política**, el **Nucli de Seguiment Tècnic**.

Aquestes taules i comissions tècniques han de coordinar-se amb altres agents d'aquest procés, com ara la Conselleria de Justícia de la Generalitat de Catalunya, els consorcis i gerències municipals implicades.

La Taula de Direcció Política la lidera la cinquena tinència d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat i s'inclou al Comissionat de Programes de Memòria, la Regidoria de l'Eixample i la quarta tinència de Drets de la Ciutadania, Participació i Transparència.

El Nucli de Seguiment Tècnic s'instrumenta a partir de cinc grups de treball o comissions coordinades per la Direcció de Model Urbà de la Gerència d'Ecologia Urbana per treballar, de forma independent però coordinada, tots aquells aspectes del present i futur.

Aquestes comissions són les següents:

1. Comissió de Recepció de l'Edifici
2. Comissió de l'Espai Memorial
3. Comissió de Programa, Projecte i Ciutat
4. Comissió de Patrimoni Arquitectònic
5. Comissió de Participació i Comunicació

L'espai ciutadà

L'espai de la Model té un llarg històric de reivindicacions i de propostes resultat de la implicació d'entitats i veïns i veïnes de l'Esquerra de l'Eixample en les últimes dècades. Per aquest motiu, el projecte de la transformació d'aquest espai inclou de manera preferent un espai formalitzat i central d'implicació de la ciutadania.

Acompanyant el treball polític i tècnic, s'ha constituït el **Grup Impulsor i de Seguiment** format per les entitats de la Comissió de Seguiment de La Model, la Comissió de Seguiment del Consell de Barri, la plataforma "Fem nostra la Model" i altres entitats del territori i de ciutat. Aquest grup es va constituir el mes de juliol del 2017 i es reuneix de forma periòdica per fer el seguiment de l'avançament dels treballs tècnics i preparar el procés de participació que es desenvoluparà durant el primer trimestre del 2018. En aquest sentit, els principals objectius del Grup Impulsor i de Seguiment són els següents:

- Identificar i proposar els perfils de les persones cridades a participar en el procés de participació.

- Col·laborar en la definició de les temàtiques i les metodologies més adients per a la participació efectiva d'aquestes persones.
- Formar part de la Comissió de Seguiment del procés participatiu, de les seves fases i dels seus acords (segons el que preveu el Reglament de participació).
- Col·laborar en la definició dels indicadors per a l'avaluació del procés participatiu.

A partir de gener del 2018, la feina feta en el marc del Grup Impulsor i de Seguiment s'obrirà al barri i a la ciutat a través d'un procés de participació més obert, en què podrà participar tot els veïns i veïnes que ho vulguin per aconseguir una proposta de transformació que reculli les necessitats de l'entorn i la ciutat, i que tingui el màxim suport ciutadà.

e. El pressupost

La regeneració de la Model serà una prioritat en els pressupostos dels propers anys, ja que la seva transformació requerirà tot un seguit d'intervencions consecutives per anar guanyant equipaments, habitatges i espai públic, en un entorn patrimonial especial.

Durant la **primera etapa** la despesa serà la vinculada a la recepció de l'edifici i la redacció d'estudis. La **segona etapa** vindrà marcada per la necessitat d'invertir en obres d'adequació d'espais i en l'organització i realització d'activitats seguint la voluntat d'obrir l'espai a l'ús públic al més aviat possible. I, finalment, la **tercera etapa** serà la de les grans inversions en equipaments i urbanitzacions definitives.

El període de juliol a desembre del 2017, en el qual s'ha fet i es faran un seguit d'actes puntuals que representen la colonització immediata de l'espai, en convivència amb el progressiu lliurament de tot el recinte per part de la Generalitat de Catalunya a l'Ajuntament de Barcelona. Es disposa d'un pressupost ordinari de 0,5M d'euros per garantir els estudis i treballs tècnics necessaris per garantir la seguretat del recinte en els seus usos provisionals i els primers estudis tècnics que han de permetre abordar l'actualització del Pla director.

A partir de gener del 2018 la Model passarà a mans totalment municipals i s'hauran de dur a terme les adequacions necessàries per fer possible l'ús continuat dels espais definits. Aquesta ocupació provisional serà estable i continuada fins al moment en què es puguin iniciar les accions i obres definitives. Per abordar aquesta etapa s'ha previst un pressupost d'1,4 milions d'euros per garantir el funcionament de tot l'equipament i un de 3 milions d'euros per fer les primeres obres provisionals.

L'actualització del Pla director del 2009 permetrà definir les dotacions pressupostàries necessàries per abordar la transformació definitiva.